

واتایا بابەتی د مانشیتین پۆژنامەیاندا

پۆژنامەیا (وار) وەك غوونە

شی‌زاد صبری عەلی

پشکا زمانێ کوردی، فاکولتیا زانستین پەروەردەیی، سکۆلا پەروەردا بنیات، زانکویا دهوك، هەریما کوردستانی- عێراق
(مێژوویا وەرگرتنا ڤە کۆلینێ: 27 گولانی، 2014، مێژوو رەزامەندی بە لافکرێ: 2 چریا ئێکی، 2014))

پوختە

ئەڤ ڤە کۆلینە بەحسێ ڤۆلێ واتایا بابەتی د ڤەهاندن و دروستکرن مانشیتین پۆژنامەیا (وار) دا دکەت، ئەوژی پێخەمەت وروژاندن و جەختکرن ل سەر زانیاری و ئەنجامدانا کاریگەرییەکا زێدەتر ل سەر خواندەڤانی، ژ بەرکو واتایا بابەتی شیانین ئەڤان ئەرکان هەیه و ل دویڤ ڤیازا وەسفی شیکاری هاتییه ئەنجامدان، ئەڤ ڤە کۆلینە ژ دوو پشکان پێکدهیت، پشکا ئێکی یا تاییه تەب: (واتایا بابەتی جۆر و ئەرک) و پشکا دووی تەرخانکریه بۆ (مانشیت و واتایا بابەتی). گرنگترین ئەنجامێ ئەڤ ڤە کۆلینە گەشتییێ ئەوه، کو ڤۆهیا بکارهینانا واتایا بابەتیا فرەپزکرن د ژمارەیا هەلبژارتیا پۆژناما (وار) دا کێمژ ژ واتایا بابەتیا پەیف و کەرەستە تێدا ڤۆلێ جەختکرنێ دبیینت.

پێشه‌کی

ئارمانج ژ نقیسینا ئەڤی ڤە کۆلینێ گەهشتنا

بەرسقا ئەڤان پرسیارین ل خوارییە:

أ- تا چ رادهیهك مانشیت د پۆژنامەیا هەلبژارتیدا پشتبەستنی ب واتایا بابەتی دکەت؟
ب- ئایا د پۆژنامەیا هەلبژارتیدا واتایا بابەتیا فرەپزکرن زێدەتر هەیه یان واتایا بابەتیا ب پەیف و کەرەستین جەختکری ب دەستڤە دهیت؟
ج- کێژ کەرستە پتر بوویه تۆپیک د پۆژنامەیا دیاکریدا؟

4- ڤیازا ڤە کۆلینێ:

ئەڤ ڤە کۆلینە ل دویڤ ڤیازا وەسفی شیکاری هاتییه ئەنجامدان.

5- کەرەستی ڤە کۆلینێ:

1- نافونیشانی ڤە کۆلینێ:

ئەڤ ڤە کۆلینە ب نافونیشان واتایا بابەتی د مانشیتین پۆژنامەیاندا، پۆژنامەیا (وار) وەك غوونە، کو تێدا هەول هاتییه دان، بەحسێ واتایا بابەتی بهیتە کرن، ئەوا کو ب کاری جەختکرن و وروژاندن و هەلبژارتنا ئەوی ڤیکخستنا کو ئاخفتنکەری یان نقیسەری پی خۆشه رادبیت.

2- گرنگییا ئەڤی ڤە کۆلینێ:

گرنگییا ئەڤی ڤە کۆلینێ د هندیادیه، کو هەتا نەڤ هندی ئەز ئاگەهدار چ ڤە کۆلین ل سەر ئەڤی بابەتی د زمانێ کوردیدا نەهاتییه نقیسین.

3- ئارمانجا ڤە کۆلینێ:

ب ئەوی ڕێکا ئاخفتنکەر ل سەر بابەتی ئاخفتنی
دئاخفت و ئەو واتایە ئیکە ژ بەشین واتایا رستەیی.
بۆ نمونە ئەو رستەیین ل خواری ژ لایی واتایا
بابەتیفە ژیکجودانە، بەلێ ئەوان رستەیان هەمان
مەرجین راستیی هەنە، ژ بەر هندی نافەرۆکە کا
هەڤیشک د ناو ئەوان رستەیاندا هەیه، ئەو رستەژی
ئەقین ل خوارینە:

1- من ئەو پەرتووکه نه خواندییه.

2- ئەو پەرتووکه ژ لایی منقە نه هاتییه خواندن.

3- ئەو ئەو پەرتووکه ئەوا من نه خواندی⁽¹⁾.

واتایا بابەتی ب ڕێکەکی دەیتە گەهاندن، کۆ ب
ڕێکا ئەوی ئاخفتنکەر یان نقیسەر پەيامی د
چارچۆفی ڕیزکرن و تەریکیزن و جەختکرنیدا
ڕێکدئیت. ئەقجال قیری ل دەمی ڕیزکرن هەمان
پەیفان د چارچۆفی دوو رستەیاندا وەکو ئیک نەبن،
ل ئەوی دەمی ئەوان هەر دوو رستەیان دی دوو
واتایین چەمکی هەبن⁽²⁾. هەر وەکو د ئەقان
نمونهیاندا دیاردییت:

— ماسیگری خانی ئافاکر.

— خانی ماسیگری ئافاکر.

د ئەقان هەر دوو رستین ل سەریدا، واتایین
ئەوان ب تەمامی وەکو ئیک نین، چونکی د رستەیا
ئیکیدا جەخت یا ل سەر پەیفان (ماسیگری) یە و د
نمونهیا دوویدا جەختکرن ل سەر پەیفان (خانی) یە،
ئەو چەندە دییتە ئەگەر واتایا ئەوان هەر دوو
رستەیان ژیکجوداییت.

لیج دبیزیت، واتا بابەتی ئاماژەیی ددەتە ئەوی

د ئەفی قەکۆلینیدا ب تنی ئیک ژماره ژ
رۆژنامەیا (وار) هاتییه وەرگرتن، ئەوژی ژمارا
(1076) و ب شیوەکی رەمەکی هاتییه هەلبژاتن.

پیدفیه ئەوی چەندی روهنبکەین، کۆ مە د
ئەفی قەکۆلینیدا ب تنی ئەو ژماره وەرگرت،
ئەوژی ژ بەر ئەقان خالین ل خواری:

أ- ژماره کا باش یا مانشیتان تیدا هەبوون، کۆ تیرا
قەکۆلینا مە بکەت.

ب- هەلبژارتنا ژماره کا زیدەتر ژ رۆژنامەیه کی، دا
بیتە هویی هندی کۆ ژماره یا لاپەران ژ حەدی
داخواز کری زیدەتر لی هاتبا.

6- پشکین قەکۆلینی:

ئەو قەکۆلینە ژ بلی ئەنجام و لیستا ژیدەران، ژ
دوو پشکان پیکدەیت، پشکا ئیکی ب ئەفی
نافرنیشانییه: (واتایا بابەتی جۆر و ئەرک)، کۆ ئەو
سەرە بابەتە تیدا هاتییه بەحسکرن: (واتایا بابەتی،
گرنگییا واتایا بابەتی، پشکەت (رۆنان) زانیاریی د
واتایا بابەتیدا،

جۆرین واتایا بابەتی، ئەرکین واتایا بابەتی).

پشکا دووی ب ناف: (مانشیت و واتایا
بابەتی) یی، کۆ ئەقان بابەتان ب خۆقە
دگریت: (سەرەتا، مانشیت، جۆرین واتایا بابەتی د
مانشیتین رۆژنامەیا (وار)، ژ (1076) دا)

پشکا ئیکی: واتایا بابەتی جۆر و ئەرک:

1-1- واتایا بابەتی—Thematic meaning:

ئەو جۆری واتایی ب ناف و واتایا بابەتی دەیتە
نافکرن، چونکی ئەو واتایە دەیتە دەستیشانکرن

تشتي دهيتته څه گوهاستن يان گه هاندن، کو ب ئه څي
 رپکي ئاخفتنکهر يان نفيسهر په يامي رپ کدئيت،
 ئه واکر يداي جه ختکرنی ل سهر به شه کي
 ديار کړي. ئه څو ژور واتي يي هاريکاره، کو مروځ
 ب ته مامي بشيت ل په يامي ب شيوه کي درو ست
 بگه هيت و ئه څه ژي ب رپ کا تهر کيز کړن يان
 بکارهينانا جه ختکرنی ل سهر به شه کي ژر پسته يي
 يان ب رپکا ريز کړنا به شين رسته يي. وه کو بکهر و
 بهر کاري ب ده ستقه ده يت (3). ب واکي يه کادي
 ئه څو واکيه دهيتته څه گوهاستن ب رپ کا نازرا ښدن و
 وروژا نندا ئه وې شيوازي ئاخفتن کهر يان
 نفيسهر دځيت په ياما خو بي بگه هينته گوه داري
 يان خوانده څاني، ئه وژي ب رپکا هه لبرارتنی ژر ناځ
 پيکهاته يان، ئه وښ دځيت بکارهينيت يان ب رپکا
 جه ختکرنی ل سهر په يقه کي د ناځ پيکهاته ييدا و
 ديار کړن و زه کړنا ئه وې ب رپکا هيزي يان ب
 رپ کا بکارهينانا په يځ و کهره ستين تي بگه هين
 جه ختکرنی يين جياواز هين (4).

ب ديتنا محمدهد معروف فهاحي، واکيا بابته تي
 ئه و واکيه که قسه کهر يان نووسهر به وې شيوه ي
 رپکخستنې مدهسته که وه ده يگه يه نيت: چي
 کهره سه يه ک پيش ده خات، چي ده باته دواوه و
 له سه رچي دروست ده بيت و چي به لايه وه گرنګ
 نيه... هتد واکي بابته تي نه ک ههر په يوه ندي به
 روڼاني ريزمانيه وه هيه، به لکو بريتيه له کيشه ي
 هه لبراردني ئه و روڼانه ريزمانيه که به باشري

ده زانين بو گهياندي مدهسته که مان له ناو هه موو
 ئه و روڼانه دا که زمانه که رپگيان ده دات (5).

ئه څجا ژ بهر هندي د شياندا هيه، دهر بريني ژ
 ئيک واکي ب دوو شيوه يين جودا يان پتر ژ
 پيکهاته يه کي بکهرين، ههر چنده واکي د ناځه را
 نه واکي ئيکه، به لي کاريگه ريبا په يوه نديکرنی ههر
 وه کو ديار ب هنده ک تشتان ژيکجودا بيت، پاشي
 ههر ئيک ژ نه واکي پيکهاته يان ب ده وروبه ري خوځه
 تاييه ت ديت (6) و ژ لايي هه ستيفه ژيکجودا دبن.
 وه کو د ئه څان رسته ياندا ديار ديت:

- ره سدي پيشمه رگه کوشت.

- پيشمه رگه، ره سدي کوشت

- کوشتنا پيشمه رگه ژ لايي ره سديقه بوو.

- پيشمه رگه ژ لايي ره سديقه هاته کوشتن.

ئه څو رسته يين ل سهر ي ههر ئيک ژ نه واکي بو
 ده وروبه ر و دم و باره کي تاييه ت گونجايه، ژ بهر
 ئه څي چنده يي ئه و رسته ژ لايي هه ستيفه ژيکجودا
 دبن.

ل دوور پيکهاتا رسته ييا بکهر ديار و نه ديار،
 پيدځيه ئه وې چنده يي ژي بيژين: واکي د نه واکي ههر
 دوو رسته ياندا ژيکجودا يه، کو ههر ئيک ژ
 رسته يين بکهر ديار و نه ديار به هايه کي گه هاندني
 يي جياواز هيه، ئه څه ژي ژ بهر ده وروبه ري
 ژيکجودا يه، ئه وې ههر ئيک ژ نه واکي رسته يان تيډا
 بکار ده يت. ل گه ل ئه څي چنده يي ههر دوو دمينه د
 ئيک واکي گشتيدا (7)، وه کو:

- نازادي نه وزاد کوشت. (رسته ييا بکهر ديار)

رێستەیی ددانیتە سەر، واتە دکهتە (تۆپیک-
(Topic)⁽¹⁰⁾ .

د- وە ل ناخفتنکەری یان نڤیسەری دکهت، ئەو
شیوازی ئەوی دڤیت، ژێ بگرت، داکو بشیت
ئارمانجا خو پێ بگههینیت.

1-3- پێکھات (پۆنان) زانیاریی د واتایا بابەتید:

ئێ کەم جار زارا قی پێکھا تا زان یاریی-
Information structure ژ لای زانا هالیدایقە هاتیە
پیشکیشکرن بۆ وەسفکرن ئەوی را سیتی، کو
دووروبەری زمانی و دووروبەری نەزمانی یی هەر
رێستەکی د شیاندا هەیه کارتیکرنی ل سەر پێکھا تا
رێستەیی بکەت. هەروەسا گەلەک ژ زانیان زمانی
دووروبەری زمانی ب بەر چا وەر گرتن ژ یو
تێگهه شتتا تایبەتمە نیدیین فۆرمیین هەر
رێستەیهکی⁽¹¹⁾.

پۆرمانا بەرھەمھێنان و ڤەگواستنی پێکھاتا
زانیاریی ب زانیاریا زانراو و نەزانراو ڤەگرێدەت
و وەکو بیرۆکەیه کا تەواو ڤەکۆلین تیدا کرێه. کو
ڤەکۆلینا پێکھاتا زانیاریی ب ئاستی رێستە
گرێدایە⁽¹²⁾.

ماسیسیوس دبیژیت: زارافی پێکھاتا زانیاریی یی
هاتیە دارشتن ژ زارافی پوانگەھا رێستەیا ئەرکی و
ئەڤ زارافە ئامازەیی ددەتە ئەرکین گەھاندنی یین
رێستەیان د ناخفتنیدا، زیدەباری ئەڤی چەندی
ماسیسیوس تێگههین زانیاریا زانراو و نەزانراو
ژ بۆ وەسفکرن ئەرکی گەھاندنی یین
رێستەیان ددانیت⁽¹³⁾ .

-نەوزاد هاتە کوشتن. (رێستەیا بکەر نەدیار)
ئەڤەژی ئەوی چەندی دگههینیت، کو بکەر
دیار و بکەر نەدیاری واتایین بابەتیین جیاواز هەنە،
بەلێ ئەوان هەر دوو رێستەیان هەمان گرێمانە هەنە،
ژ بەر هندی ئەوان رێستەیان هەمان
(واتایا چەمکی)⁽⁸⁾ هەنە.

هەر وەکو بۆ مە ژ سەری دیاربووی، کو واتایا
بابەتی بەردەوام گرێدای هەلبژارتناوە د ناڤەرا
پێکھاتین سبنتاکسیدا یین رێک پێ هاتیە دان،
هەروەسا گرێدایە ب رێکا ناخفتنکەری یان
نڤیسەری د رێکخستنا پەیامیدا ب رێکا رێکخستنا
پەیفان و زەڤکرن ئەوان یان جەختکرن ئەوان⁽⁹⁾ .

1-2- گرنگیا واتایا بابەتی:

واتایا بابەتی وەکو جۆرەک ژ واتایا رێستەیی
گرنگیا خو دیبای قی واتاسازییدا هەیه، د شیاندا
گرنگیا واتایا بابەتی د ئەڤان خالین ل خواریدا
پۆر بکەین:

أ- گەھاندنا پەیامی ب شیوەکی دروست.

ب- دیارکرن جەھێ ھیزی د ناڤ رێستیدا، چونکی
ئەو پەیفقا جەختکرن ل سەر دەیتە کرن، ئەو پەیف
ھیژا رێستەیی وەردگرت.

ج- ئەوی راستیی دیاردکەت، کو ھندەک پەیف
گرنگتر ل دەڤ ناخفتنکەری یان نڤیسەری، ژ
ھندەک پەیفقین دی د ناڤ سنووری رێستیدا، ئەڤجا ژ
بەر هندی ئەو پەیفقا گرنگ بۆ نڤیسەری یان
ناخفتنکەری، ئەواکو ئارمانجا ئەوی یا سەرەکی
تیدا، هەولددەت بەییتە پێش، یان هیژا سەرەکیا

2-أ- مروقی جیهانگیری دروستکریه.

زاناریا زاناریا نه زانراو

ب- جیهانگیری □، مروقی دروستکریه.

زاناریا زاناریا زانراو

د ئەفان ر ستهیین ل سهریدا (کول یند) و (جیهانگیری) بووینه زانارییین نه زانراو، چونکی جه ختکرن یال سهر ئەوان په یفان هدی و ئەف جه ختکرنه بوویه ئە گهر، کو ئەو په یف هیزا رستهیی وهر بگرن. (دیسان رسته یا 1-ب و 2-ب ژ لایی ر پرمانیقه دبنه رستهیین نه پرمانی.)

ئەفجا ئە گهر هیزا سهره کی د ناڤ ر ستهییډا کەشته سهر په یفه کی، ل ئەوی دەمی ئەو په یف دی بته زانارییه کا نه زانراو⁽¹⁶⁾. ههر وه کو د نمونهیین ل سهریدا و د ئەفی نمونه یا ل خوار یدا دیاردبیت:

—هیشتا □ ئەو خازخازوکییی دکەت؟

زاناریا زاناریا زانراو

ئەف نمونیین ل سهری هاتینه به حسکرن، گریډای پیکهاتا زانارییین د واتا بابەتیدا، چونکی ئەو رسته رپک و شیوازی ئاخفتنکهری د په یام گه هاندنیدا دیاردکەن، ئەوژی ب رپکا رپکخستنا پیکهاتا زانارییی د چارچوقی ئاخفتنیدا.

ل خواری دی ههولدهین ب جودا به حسی ههر ئیک ژ زانارییا زانراو و زانارییا نه زانراو یین پیکهاتا زانارییی د ناڤ واتا بابەتیدا کەین:

1-3-1- زانارییا زانراو (کەفن):

فیراس ئاماژەیی ب هندی ددهت، کو زانارییا زانراو پیکهاتییه ژ ئەوان ره گهزین دهربرینی ژ زانارییان دکەن، ئەوین زانراو یان ئاشکەرا یان ئەو زانارییین ژ دهووربه ری بهری خو هاتینه وهر گرتن، ژ ئالییه کی دیفه زانارییا نه زانراو، بریتییه ژ ئەوان ره گهزان ئەوین دهربرینی ژ تشه کی نوی، ئانکو تشه کی نه زانراو یان نه هاتیته گوتن ژ دهووربه ری بهری خو دکەت⁽¹⁴⁾.

ژ ئەفال سهری بو مه دیاردبیت، کو زانارییا دابه شدبنه سهر زانارییا کەفن و زانارییا نوی و زیده تر زانارییا کەفن بهری زانارییا نوی د ناڤ رستهییډا دهیت و زانارییا کەفن (زانراو) ب یاس دهیته نافکرن و زانارییا نوی (نه زانراو) ب خواس نافداره. ههر وه کو د ئەفی نموونه یا ل خوار یدا دیاردبیت:

—رویقی هاتن.

زاناریا زاناریا نه زانراو

رپز مان د شییت دابه شیوونا زانارییا یان بگوهرپیت⁽¹⁵⁾. بو نمونه:

1-أ- ئازادی کولند خوار.

زاناریا زاناریا نه زانراو

ب- کول □ ند، ئازادی خوار.

زاناریا زاناریا زانراو

پیناسه:

1- ب دیتۀ نا (چهیف Chafe) ی زانیاریۀ یا زانراو ئەو زانیاریه، کو ئاخفتن کەر گریمانه د کەت، کو د مێشکی گوهدار یدا ههیه، ئەوژی ل دهمی دئاخفت و یوهندی د چیت، کو تێگههین زانیاریۀ یا زانراو، پشتبه سیتی ل سهر تێگههین پێشبینیکری و زانیۀ نا ههفیشک... هتد دکهن (17).

2- براون و یۆل دیژن، زانیاریۀ یا زانراو، بریتیه ژ ئەوی زانیاریۀ یا ل ج بهی سهرهتا و ده ستهپکییا رستهیی دهیتۀ دانیان و ئەڤ خالا ده ستهپکرنی یا گرن گه در سته و گوتار یدا، ژ یهرو کاره گهرییا خو در ڤا فه کرنا گوهدار (خوا ندهفانی) دا یو هه ت شته کی د گوتاری یان رسته ییدا دهیتۀ گوتن ههیه (18).

3- ب دیتۀ نالی چی زانیاریۀ یا زانراو، کو پیشوهخت ئامازه پیهاتیه یه کرن، د شیاندایه د چار چۆفهیی پیکها تهیین سینتاک سییین جیاروازا ب دهستفه بهیت (19).

4- ل دهڤ کلاړک و هافیلای ندی زانیاریۀ یا زانراو ئەو زانیاریه ئەوا ئاخفتنکەر یوهندی د چیت، کو گو هدار پێشوهخت دزانیته و گو هدار ئەوی زانیاریی وه دگریته، کو زانیاریه کا دروسته (20).

5- ههسه نین یوهندی دچیت، کو زانیاریا زانراو، ئەو زانیاریا ههفیشکه یا د ناڤهرا ئاخفتن کهری و گوهداریدا (21).

کهوا ته زانیاریۀ یا زانراو ر ههزه کی سهرهکیه د ریزبوون و ریکه ستنا په یامی یان رسته ییدا، کو ئامازهیی ب بایته یان ت شته کی زانراو و ن یاس د ناڤهرا ئاخفتن کهر و گوهداریدا ددهت.

هه زمانه کی ریزبوونه کا تاپهت یو پیکها تا زانیاریی ههیه. ب شیه کی گشتی زانیاریا زانراو د رسته یا زمانی کوردیدا ل پیشیا رستهیی دهیت و په یامی دگه هینیت، نه ب تنی د زمانی کوردیدا، بهلکو "... له زۆر زماندا کهره سیهی کۆن یان زانراو له پیش نوڤه یه وه ددری و ئا سایه ده یی ناسراو بیته" (22). ب مهرجه کی ئه گهر زانیاریا زانراو نیشانه کری بیت یان ئاسایی بیت (23). واته ئه گهر په یقین جهختکرنی و هیز و جهختکرن، ل سهر په یقا ئیکی نه بیت. ب ئەڤی رهنگی ل خواری دیار کری:

— ئازاد هات.

زاناریا	زاناریا
زانراو	نه زانراو

ژ لایه کی دیڤه ئا سایه زانیاریۀ یا زانراو ل دهستپیکا رستهیی بهیت، ئەوژی ژ بهر ئەڤان خالین ل خواری دیار کری:

1- چونکی زانیاریۀ یا زانراو ئەو سینگهیه، کو ههمی پاشماوی رستهیی پێقه دهینه هلاویستن.

2- چونکی یۆ شرۆفە کرنی ب سەنەهیتە ژ زانیاریا زانراو بەرهە ژ زانیاریا نەزانراو ب چین، نەکو بەرۆقاژێ (24).

3- دەربرینا زانیاریا یۆ نوێ دە سەپکا پ سەهیا زمانێ کوردیدا دەیتە گوتن، ئەوژی دی سە یۆ ب لێزکرن کردە یا فەکرن ئەوی ب نەمایێ زانیاریییە، کۆ د مێ شیکێ ئاخفتکەر یدە هە یە و دژ پێت یۆ بەرام بەری دەربر پێت. وا تە گەها ندنا زان یارییێ د پ سەهیداب زانیاریا یا زانراو پینگا ژ ب پینگا ژ دە سەفە دە پێت. ئەو پینگا فە ئێک ل دوێف ئێک ئا شکەرا دین، هەتا تەفگرا پستەیی و زانیاری، ب سەرۆبەر دەیتە دەر برین. ب ئەفی شیوەی تێگەشتن د پێکها تا زانیاری یا پ سەهیداب سەنەهی دکەفیت (25).

چەندبیت هەمارا زان یارییێ زانراو د ناو پەياما رێکخە سەتیدا پتر بیت ژ زانیاریا یەکا نەزانراو، هەر وە کۆ د ئەفان پ سەهیاندا دیاردبیت:

- ئازادی کی کوشت؟

ئازادی	نەوزاد	کوشت
زاناریا	زاناریا	زاناریا
زانراو	نەزانراو	زانراو

- پشیکێ چ رێژت؟

پشیکێ	ماس	رێژت
زاناریا	زاناریا	زاناریا
زانراو	نەزانراو	زانراو

چەندبیت زانیاریا یا زانراو د ناو پ سەهیداب گریهەک بیت یان پ سەب تەواوی بیت، هەر وە کۆ د ئەفان نمونەیی ل خواریدا دیاردبیت:

- کی مال ئافاکر؟

شرینی	مال ئافاکر
زاناریا	زاناریا
نەزانراو	زانراو

- جیهان هیشتا دخوینیت؟

جیهان هیشتا دخوینیت.

زاناریا زانراو (کەفە)

هەر وە کۆ بەری نو کە مە د یارکری، مەرج نینە پ سەهیا زمانێ کوردی ب زانیاریا یا زانراو دە سەپکەت، ئەوژی ل دە مێ زانیاری نیشانکری بیت، وا تە وەختی پاش و پێ شکران د ناو کەرە سەهین پ سەهیداب دەیتە کۆن، و پەیفەک دێتە تۆپێک، ل ئەوی دە مێ زانیاریا یا زانراو ل دە سەپکا پ سەهیی ناه پێت، وە کۆ د ئەفی نمونەیا ل خواریدا دیاردبیت:

- ماست، پشیکێ رێژت.

زاناریا	زاناریا	زاناریا
نەزانراو	زانراو	زانراو

یان ل دە مێ پەیفە ل ج پێ ئامرازی پرسیارێ دەیتە بکارهینان. وە کۆ:

- کی ئازاد کوشت؟

- نەوزادی ئازاد کوشت.

نەزانراو	زانراو
----------	--------

1-2-3- زانیاریا نەزانراو (نوی):

جەیف و براون و یۆل و لیچ و کلارک و ھاڤیلاند، کە چەوا پێناسە بۆ زانیاریا زانراو کرینه، ھەر و ھەسا بۆچوون و دیتە ناخۆل سەر زانیاریا نەزانراو ژێ داینە، ب ئەڤی رەنگی ل خواری:

1- ب دیتە نا جەیفی زانیاریا نەزانراو ئەو زانیاریا یا نوێ یە ئەوا دمی شیک و ھۆ شیا ئاخذتکەر یدا ھەو و ئاخذتە بکەر ئەوئ زانیاریا یا نوێ پێشکێشی می شیکێ گۆ ھداری دکەت (26).

2- براون و یۆل دینن زانیاریا نەزانراو بریتییە ژ ئەوئ زانیاریا یا ل پێشت زانیاریا یا زانراو د ناڤ رستەیی دا ھیت و ئەوئ تشتی ب خۆڤە دگرت، ئەوئ ئاخذتکەر ل سەر دئاخذت یا ب یاری ل سەر ددەت (27).

3- ب دیتە لیچی زانیاریا نەزانراو بریتییە ژ ئەو زانیاریا دبیتە جەھێ گرنیپ پێدانێ یا ن تەوهری سەرەنجراکێشانی، ژ بەرکو زانیاریا یە کە نوێ ب خۆڤە دگرت، کۆ ئەو زانیاریا یە کە ئارمانجدارە (28).

4- کلارک و ھاڤیلاند ئەوئ باوهریدا نە، کۆ زانیاریا نەزانراو بریتییە ژ ئەوئ زانیاریا یا کۆ ئاخذتکەر دینیت، گۆھدار ھەتا نوکە نزانیت و زانیاریا کە نوێ ل دەڤ (29).

5- ھەسەنن یۆ ھەندێ د چیت، کۆ زانیاریا نەزانراو، ئەو زانیاریا یە ئەو ب رۆھنکرا ئارمانج ژ ئاخذتێ رادبیت (30).

ژ ئەنجامی ئەڤان پێناسە و دیتن ل سەری بۆ مە دیاردبیت، کۆ زانیاریا نەزانراو، بریتییە ژ ئەوئ بابەتی یا زانیاریا نوێ، ئەوا د ناڤ رستیدا سەرەنجا گۆھداری بۆ خۆ رادکێشیت و د ناڤ پێکھا تا زانیاریا یە ب تەمامکەرا زانیاریا یا زانراو ھیتە ھژمارتن.

زانیاریا یا نەزانراو رۆھنکرا نا زانیاریا یا زانراو، ئانکۆ ئەڤ زانیاریا یە ل سەر پێکھا تا زانیاریا یە ھیتە زیدەکر، دا کۆ ئەو پێکھا ت د زانیاریا نەدا ھولەمەند بیت (31).

زانیاریا نەزانراو د رستەیا زمانی کورد یدا ل پێشت زانیاریا یا زانراو ھیت، ئەوئ چیدبیت پەیفەک بیت یا گرێبەک بیت یا رستەیکە بیت. ب ئەڤی رەنگی ل خواری:

شیلان	چوو
زانیاریا	زانیاریا
زانراو	نەزانراو
ئازاد	ب ترومبیلی ھات
زانیاریا	زانیاریا
زانراو	نەزانراو
چ چیبوو یە؟	
ئالانی خانی ئافاکر.	
زانیاریا نەزانراو (نویە)	

بەلێ ل گەل ھندی چەند ریکین دی ھەنە، دشین زانیاریا نەزانراو دەستیشانیکەن، ئەڤێری گرنکیا خۆ د واتایا بابەتیدا ھەو، ئەوئ ل دەمی ھێز د سنووری رستەیی دا ل سەر پەیفەکی دەرد کەڤیت،

1- واتایا بابەتییا ب رێکا رێژکرنا پێکھێنان
(کەرەستەیان) ب دەستفە دەیت:

ئەو جۆرە بریتییە ژ ئەوی واتایی ئەوا ب رێکا
رێژبوون و رێکخستنا پەشقان د ناو سنووری
رستەیییدا دەیتە ئەنجامدان. ئەقەژی ب دوو
رەنگان ب دەستفە دەیت. ب ئەفی شیوەیی ل
خواری دیارکری:

أ- پاش و پێشکرنا کەرەستەیان(واتایا بابەتییا
فرەرێژکرنا):

لیچ بۆ هندی دجیت، ئەو پڕۆسێ سە بریتییە
ژ پڕۆسێ سە رێکخستنا پەییامی، کول فیری
پەشقافە گوها سیتی، ب تەوەر و گرنگی یا
ر سەتییی دەیتە وە سەفکرنا⁽³²⁾ د فیرییدا ئەو
جەیی کاریگەر ئەوی بۆ پەییقی د ناو ر سەتییییدا
دەیتە تە تەرخانکرنا یان هەل یژارتن ب
قە گوها سستنا ئەرکی یا زەق کیری دەیتە
ناکرن⁽³³⁾، کۆ ئەو پەشقافە گوها سیتی، ب
پەشقافە خەتکری د ناو ر سەتییییدا دەیتە هژمارتن
و دبیتە تۆپیک.

هەر وە کۆ بەری نوکە مە دیارکری، واتایا
بابەتی ئەو نەیسەر یان ناخفتنکەر پەییامی
رێکبەختی، داکو بشیت واتایی ب تەمامی
بگەهینییت، ژ بەر ئەفی خالی گەلەك جاران پاش
و پێشکرنا د رێژکرنا پێکھێناندا دکەت.

وێ کۆ:

– مە کەرکوک گەلەك دقیت.

– کەرکوک، مە گەلەك دقیت.

یان ل دەمی پەیف و فۆرمین رۆلی جەختکرنی
دبین دەیتە بکارهینان، ل گەل پاش و پێشکرنا
پەشقان د سنووری رستەیییدا. کۆ ئەقەژی ژ رە خیی
خوڤە پەییامی ب شیوەکی دەردبەیت، کۆ دبیتە
هویی پەیدا کرنا زانیاری یا نەزانراو. وە کول
خواری دیاردبیت:

1- بکارهینانا هیژی بۆ دیارکرنا زانیاری یا نوی.
وێ کۆ:

– رۆژی □ ن دوھی هات.

زاناریا	زاناریا زانراو
نەزانراو	

2- بکارهینانا فۆرم و پەشقان ب مەبە سستا دیارکرنا
زاناریا نەزانراو. وێ کۆ:

– دیسا □ ئەو هاتەقە

زاناریا	زاناریا
نەزانراو	زانراو

4- پاش و پێشکرنا کەرە سستەیان پێخە مەت،
دیارکرنا زانیاریا نەزانراو. وێ کۆ:

– سامانی خانێ ئافاکر.

زاناریا	زاناریا
زانراو	نەزانراو

خانێ،	سامانی	ئافاکر.
-------	--------	---------

زاناریا	زاناریا	زاناریا
نەزانراو	زانراو	زانراو

1-4- جۆرین واتایا بابەتی:

واتایا بابەتی ب شیوەکی گشتی دبیتە دوو
جۆر، ئەوژی ئەفین ل خوارینە:

تۆپیک

ئەڤ هەر دوو رێستەیی ل سەری واتا ئەوان ب تەمامی وەکو ئێک نینە، چونکی د رێستەیا ئێکیدا جەختکرن ل سەر پەیفقا منە و د رێستەیا دوویدا جەختکرن ل سەر پەیفقا کەرکووکە. ئەڤەژی ئەوی چەندی دگەهینیت، کو د رێستەیا ئێکیدا بۆ ئاخفتنکەری گرنگترە بەحسی خۆ بکەت، بەلی د رێستەیا دوویدا بۆ ئاخفتنکەری گرنگە بەحسی کەرکووکە بکەت. ب واتایەکا دی ئەڤ هەر دوو رێستەیی ل سەری" لە هەست دا جیاوازن، چونکە (قسەکەر) ئەو رۆنانه رێزمانیە هەلبژاردوو و بەباشتری دەزانی بۆ گەیانندی مەبەست و رووژاندنی بەرامبەر"⁽³⁴⁾

- سەی ئامان هەرماند.

بکەر بەرکار کار

- ئامان، سەی هەرماند.

بەرکار بکەر کار

ئەڤ هەر دوو رێستەیی ل سەری واتا ئەوان ب تەمامی وەکو ئێک نینە، چونکی د رێستەیا ئێکیدا جەختکرن ل سەر پەیفقا سەیه و د رێستەیا دوویدا جەختکرن ل سەر پەیفقا ئامانە. ئەڤەژی ئەوی چەندی دگەهینیت، کو د رێستەیا ئێکیدا بۆ ئاخفتنکەری گرنگترە بەحسی (سەی) بکەت، بەلی د رێستەیا دوویدا بۆ ئاخفتنکەری گرنگە بەحسی (ئامانان) بکەت. ئەڤ جە گۆهۆرین و پاش و پیشکرنە دبیتە ھۆی ھندی ئەو هەر دوو رێستە

ژ لای واتا حەرفی ھەر وەسا ژ لای ھەستیفە ژیکجودابن.

ژ ئەوا چووی بۆ مە دیاردبیت، کو گۆهۆرین د جەختکرنیدا ل سەر بەشەکی رێستەیی بەیتە کرن، دبیتە ئەگەر کو ئەو هەر دوو رێستە ب تەمامی ژ لای واتیڤە وەکو ئێک نەبن.

ب- بکارهینانا پەیف و کەرەستین تێگەھی

جەختکرنی ھەین(واتایا بابەتیا ب پەیف و

کەرەستین جەختکرنی):

ھندەك جارن د ناڤ رێکخستن و رێژبوونا رێستەیی، ل دەمی پەیف و کەرەستین خودان تێگەھی جەختکرنی ھەین، دبە ھۆی ھندی ھێزا رێستەیی وەرگرن و دبە تۆپیک. د ئەڤی بواریدا لیچ دیاردکەت، کو ھندەك پەیف ھەنە، ھلگیرن تێگەھین جەختکرنینە و ئەڤ پەیفە د ناڤ رێستەیی ھێزا ئەوی وەردگرن. وەکو پەیفین: سویندخوارن:(وەلاھی، ب خودی، ب قورئان... ھتد)، دیسان فۆرمین وەکو: (پیدڤیە، پیویستە، دەبیت، دڤیت، نابیت، ب هیچ رەنگەکی، قەت، ھتد... ھتد). تێگەھین جەختکرنی ھلدگرن و ھێزا رێستەیی وەردگرن:

- وەلاھی، ئەز دەست ژ ئەڤی رێکا پیروژ بەرنادم.

- پیدڤیە، ئەو رێزی ل یاسایی بگريت.

ھەر وەسا فۆرمین: تەنانەت، دیسانەو، ھیشتا، ھەلبەت، بیگومان و پیشگری ھەل، دا، را، دبە ھۆی جەختکرنی، ل سەر واتا ئەوی کەرەستەیی،

- ل پشت ئەوان دەیت⁽³⁵⁾. وەکو د ئەڤان
رستەیاندا دیاردییت:
- بێگومان، کوردستان یا ئازادە.
- هەلبەت، قوتابی ناھێن
- من ئەو ب دەستی هەلگرتن.
پەیقین (تەنھا، هیشتا) و پارتیکلی (هەر) ⁽³⁶⁾، ل
دەمی د ناڤ رستەیاندا بکاردەھێن، دبنە ھۆی ھندی
جەختکرن، بکەڤیتە سەر ئەوان پەیقین ل پشتی
ئەوان دەھێن وەکو:
- هیشتا نیرۆڤ ناھاتییە.
- ھەر نەرۆڤ ناھاتی.
ژ ھەژدە یە ب یێن، کو ھەر دوو پەیقین
رادی (ھەموو، گشت) جەختی ل واتی ئەوی
ناڤی دکەن، ئەوین ل بەری ئەوان یان ل پشتی
ئەوان دەھێنە بکارھێنان و دکەنە پەیی ڤەکا
جەختکری⁽³⁷⁾. وەکو:
- ھەمی مەلەڤانکا رھاتن.
- مەلەڤانکا رھەمی ھاتن.
جەنھاڤی خۆی، ئەوی پەیقەل بەری ئەوی
دەیت، دکەت جەختکری⁽³⁸⁾. وەکو:
- پەرتووڤ کا خۆ بھینە.
- دەرگە ھی خۆ بگوھۆرە.
دیسان ئەو فۆرم و ئامرازین یۆ نەری د
ز مانی کوردیدا بکاردەھێن، د ھەمان دەمدا
واتا یا جەختکرنی ھەلدگرن. وەکو: (کەس،
ھیچ، قەت، ھەرگیز، نەخیر، نە، نا... ھتد)
⁽³⁹⁾. وەکو د ئەڤان نمونەیاندا دیاردییت:
- نە، تۆ وەرە.
- قەت، تۆ ناھیی ئاھەنگی.
- نەخیڤر، ئەز ھاریکارییا تە ناکەم.
ھندە کجاران ئامراز و فۆرمین نەری
د ناڤ رستەیاندا دوو یارەدبن و جەختکرنی
بەیزتر دکەن⁽³⁸⁾. وەکو:
- قەت قەت، ئامۆزگارییان ل من نەکە.
ئامرازین وەکو (نەک، نەکو، نەوہکو... ھتد)
د ناڤ رستەیاندا بکاردەھێن و جەختکرن ب سەر
رستەیاندا زانی لیدییت⁽⁴⁰⁾. وەکو د ئەڤان
نمونەیاندا دیاردییت:
- مەرۆڤ دبنە زانا نەکو گیانەوہر.
د ئەڤی رستەیاندا سەریال سەریال جەختکرن ل
سەر (زانابوونا مەرۆڤی یە)، ب رڤکا ئامرازی
نەکو).
ھەر وەسا ((لە زمانی کوردیدا و شە و
کەرە سەتە زۆر ھەن کە رڤکا دیار خەری
دەگ یێن و دەکەو نە پێش یا دوای سەرە،
کەرە سەکانیش وەک (ئامرازی نی شیانە، ژ مارە،
ھەر، تەنیا، ئاوەلناو... ھتد)، جەختکرن
لە سەر دیارخراوە کان درو سەت دەکەن⁽⁴¹⁾)
. وەکو د ئەڤان نمونەیاندا دیاردییت:
- ئەڤ زەلامە مامۆستایە.
- کورپی یە کەم ھات.
- ھەر ئازاد ھات.
- ھنارا ترش ب تامە.

هەر وە سەمۆرفىيە جەننىيەت سەن و نەننىيەت سەننىيەت
جۆرە جەختىرەنەكى (42)، ل سەر ئەوى نەننىيەت
دروستىدەن، ئەوئىن ل گەل بىكار دەيت. وەكو:
- ئەو مەرفاىەت.

- كۆرەك هات.

2- واتاىا بابەتتيا ب رېكا ھىزا ب مەبەست ب
دەستقە دەيت:

ھەندەك جاران ئاخىتتىكەر ل دويق مەبەستى
ھىزى د سەنورىيە رەستەيدە بىكار دەيتت و دىت
كونترولى تىدا بىكەت، واتە ئاخىتتىكەر د ئەففى
جۆرى واتاىا بابەتتيا ل دويق ئارەزووىا خۆ ھىزى
بىكار دەيتت و ئەففى دىتە ئەگەر، كۆ د ھەر
رەستەيدە ئىك ھىزا سەرەكى ھەيت و ئەوئى
دەففىتە سەر ئەوى پەيىقى ئەوا ئاخىتتىكەرى
مەبەست بىت، كۆ ب پەيىقا ھىزدار و جەختىرى
دەيتتە ھىزمارتن و دىتە تۆپىك. وەكو:

- م كەركوك گەلەك دىت. (جەختىرەن ل
سەر پەيىقا مەنە).

- م كەركوك گەلەك دىت. (جەختىرەن ل سەر
پەيىقا كەركوكە).

- م كەركوك گەلەك دىت. (جەختىرەن ل
سەر پەيىقا گەلەكە).

- م كەركوك گەلەك دىت. (جەختىرەن ل سەر
پەيىقا دىتە).

ئەففى رەستەيدەن ل سەرى ژ لايى واتاىىقە وە كۆ ئىك
نەننىيەت، چۆنكى د رەستەيا ئىكەدا جەختىرەن ل سەر
پەيىقا (مەن)، ئانكو ھىزا رەستەيدە ل سەر ئەوى

پەيىقى، كۆ واتاىا ھەندى دەت، كۆ مەن نە كەسى
دى كەركوك گەلەك دىت، دىسا د رەستەيا
دوويىدا ھىزا رەستەيدە ل سەر پەيىقا كەركوك،
واتە جەختىرەن ل سەر كەركوكىيە، ئەففى
ئەوى چەندى دگەھىتت، كۆ مەن كەركوك نەكو
دەوكىيەن بەغدا... ھەند گەلەك دىت. دىسان د
رەستەيا سەيىدا ھىزا ل سەر پەيىقا (گەلەك)،
ئەففى واتاىا ھەندى دەت، كۆ مەن كەركوك
گەلەك دىت، نە پىچەك. د رەستەيا چارەدا
جەختىرەن، واتە ھىزا رەستەيدە ل سەر
پەيىقا (دىت)، ئەففى واتاىا ھەندى دەت، كۆ مەن
كەركوك گەلەك دىت و چ كەرىن دى
ئەنجامەندەينە.

د ئەففى جۆرى واتاىا بابەتتيا، ھىزا
بەرامبەرى (43) ئەركى ھەلچوون و دەربەرىن و
جەختىرەن ب خۆقە دگىت (44).

1- ئەركىن واتاىا بابەتى:

واتاىا بابەتى چەند ئەركەك ھەنە، ئەففى ل

خوارى دچەن د بىن ئەركىن واتاىا بابەتتيا:

1- زەفكىر:

زەفكىر ئەو ئاخىتتىكەر يان نەففى سەر ھەولبەت
د پەيىقا خۆدا، ھەلەيەكى ب مەبەستە لادانى د
پەيىقا كەدا ئەنجامدەت، گەلەك جاران ب مەبەستە
توانج يان سەكايەتتەينى ئەففى كەرى
ئەنجامدەت، ئەففى دىتە ئەگەر پەيىقا زەق
بىت و پتر سەرنجا گۆھدارى بۆ ئەوى پەيىقا بەيتە
پەيىقان، كۆ ئەو پەيىقا ب پەيىقا زەفكىرى دەيتە

ناڤکرن. هەر وهکو د ئەفئى نموونەیا ل خواریدا دیاردییت: - کورێ پیر هات.

د ئەفئى نموونەیا ل سەریدا، پەیفای زەقکری پەیفای (پیر)ه، چونکی ئاشکەرایە، کورێ گەنجە، نە پیرە، بەلێ ئەو هەلەیا د ئەفئى نموونەیییدا ب مەبەستا لادانی هاتییه بکارهینان، کو ب واتایا توانج و سڤکایەتییکرنی دهیت. - قەرەمانین بى شیان هاتن.

دیسای هەمان تشت د نموونەیا ل سەریژیدا هەیه، چونکی وهکو ئەم دزانین قەرەمان خودان شیان، نەکو بى شیان، بەلێ د ئەفئى نموونەیییدا ئەو هەلەیه د کارهینانا پەیفای (بى شان)دا هەیه و ئەو پەیف د ناو ئەوی رستەیییدا زەقکریه و ب مەبەستا لادانی هاتییه بکارهینان، کو ئەوژى واتایا سڤکایەتییکرن و توانجی ددهت.

2- ورووژاندن(ئازراندن):

د قیریدا جەختکرن دڤیت ل دەستپیکا رستەیی بیت، چونکی دبیتە تەوهری باسکرنی، ئەقەژی دبیتە ئەگەر ئاخفتکەر یان نفیسەر هەولبدهت پاش و پیشکرنی د پەیفاندا بکەت. ئەقجا چیدبیت نفیسەر یان ئاخفتکەر ئەفئى کارى ئەنجامدهت، چ کەیف بى بهیت یان رقی لى هەبیت(باشى و خرابى). وهکو د ئەفان نموونەیین ل خواریدا دیاردییت:

- مالکی زۆلمی ل کوردان دکەت.

- زۆل می، مالکی ل کوردان دکەت.

د ئەفئى نموونەیا ل سەریدا پەیفای (زۆلم)، کو بەرکاری رستەیییه، هاتییه پیش بکەری و بوویه پەیفای تۆپیک، کو پەیفەکە واتایە کا نیگەتیف هەیه و رقی تیدا هەیه.

- هیزین هەقەیمان قەنجی ل مە کر.

- قەنجی □، هیزین هەقەیمان ل مە کر.

د ئەفئى نموونەیا ل سەریدا پەیفای(قەنجی- چاکى)، بەرکاری رستەیییه و هاتییه پیش بکەری(هیزین هەقەیمان) و بوویه تۆپیک، ئەو پەیفە(قەنجی) هاتییه پیش، ب مەبەستا کەیف بى هاتنى.

3-گرنگیدان:

د ئەفئى ئەرکیدای پیکهاتەیا رستەیی ناهیتە گوهورین، بەلکو ب تنی گرنگی ب پەیفەکی ژ پەیفان د ناو رستەیییدا دهیتە دان، ئەو پەیفای گرنگی د ناو رستەیییدا پیدەهیتە دان، هیزا رستەیی وەردگریت ودبیتە تۆپیک. ئەقجا چیدبیت ئەو پەیف ل دەستپیکى یان ل ناوهراست یان ل دوماهیکا رستەیی بیت. وهکو د ئەفان نموونەیاندا دیاردییت: - ئەوی □ وهلاتی خو فروت. (ئەقە واتایا هندى ددهت، کو ئەوی نەکەس دی وهلاتی خو فروت).

- ئەوی وهلاتی خو □ فروت. (ئەقە واتایا هندى ددهت، کو ئەوی وهلاتی خو فروت و چ کارین دی نە کرن).

پشکا دووی: مانشیت و واتایا بابەتی

2-1 - سەرەتا:

زمانی کوردی ژ زمانین (sov)یە، ئانکو ریزبوونا بنەرەتیی پیکهین رستەیی د زمانی کوردیدا (بکەر + بەرکار + کار)ە. زمانقانی کورد دویف ژمارە و جوړین ئەوان پیکهین بەشدار د رستەیا سادەیا زمانی کوردیدا، چەند ریزبوونین بنەرەتی بۆ پیکهین رستەیی دەستیشانکەرینە (45). محەمەد مەعروف فەتاح پینج قالین بنەرەتی بۆ رستەیا زمانی کوردی دەستیشانکەرینە، ئەوژی ئەقەنە:

1- بکەر + کار.

2- بکەر + بەرکار + کار.

3- بکەر + تەواو کەر + کار.

4- بکەر + بەرکار + تەواو کەر + کار.

5- بکەر + بەرکار + کار + تەواو کەر (46).

هەندەك زمانقان قالین (بکەر + کار + تەواو کەر) ی ل سەر زیدەدەکن (47).

ئەقجا ل دەمی هەفالکار بەشداریی د رستەیییدا دکەت، گەلە کجاران جەیی خۆ دگۆهۆریت، ئەقەژی ژ بەر هندییە، کو هەفالکار کەرەستەییەکی لفقو (48). ئەقەژی سەروشتی هەفالکارییە، ئەقجا پتر ئاسایوونا رستەیی ل دەمی هەفالکار تیدا بکار دەیت، دی جەیی هەفالکاری د ناو رستەیییدا ب ئەقی رەنگی ل خواری بیت:

– من ئەقرو کەو گرت. (رستە کا ئاساییە.)

هەفالکار

– ئەقرو من کەو گرت. (ئاسایوونا رستەیی هەفالکار

کیتمەر ژ ئەوال سەری.)

– من کەو ئەقرو گرت. (ئاسایوونا رستەیی هەفالکار

کیتمەر ژ هەر دوو ریزبوونین ل سەری.)

– من کەو گرت ئەقرو. (ئاسایوونا ئەوی هەفالکار

کیتمەر ژ هەمی ریزبوونین ل سەری.)

لی ب شی وەیه کی گشتی ئەم دشیین ئاسایوونا هەمی پیکهین رستەیا زمانی کوردی ل دویف ئەقی یاسایی ریزبکەین (49):

– (بکەر + هەفالکاری دەمی + بەرکار + هەفالکاری

چەواپی + بەرکاری نەرەستەوخۆ + تەواو کەر +

هەفالکاری جەیی + کار).

ئەقجا هەر کەرەستەیهك جەیی خۆ بگۆهۆریت، دی ب مەبەست بیت و زیدەتر بۆ مەبەستا جەختکرینیە. هەر وەکو ل دەمی هەفالکاری دەمی یان بەرکار دەیتە پش بکەری.

2-2- مانشیت:

پەیفقا مانشیت ژ زارارقئ (Manchette) ی فەرەنسی هاتییە وەرگرتن، کو ب واتایا سەرەچکی (سەرقلی) کراسی دەیت. مەبەست بی دەریخستن و ئاشکەرایییە، دەربارە ی رویدانی یان بابەتەکی گرنک و ئەقی مانشیتی گرنگییە کا مەزن هەیه، چونکی تشتی ب پلە ئیک د رۆژمانەیییدا دنقیسیت و ب مانشیت دەیتە ناقرن. مانشیت

باشترە ب گشتى ژ شەش پەيقان دەربازنەبەت،
ئەگەر گىمتر نەبەت⁽⁵¹⁾.

نقىسەر گرنگىيى ب مانشىتى ددەت، ژ بەر
رۆلى ئەوى يى كارا و ئەكتىف د سەرنجراكيىشانا
خواندەقانىدا و ورووژاندا گرنيپىدانين ئەوى و
مانشىت نواندا بابەتى وەرگرتا ئىكى ژ كىرارا
خواندى دكەت و ژ ئەوى ھزر و دىتن بەرەڤ
ھەيكەلى ئەوى دچن. ژ بەركو مانشىت ئىكەم
كۆدى سىمبۆلىيە، كو خواندەقان دگەھتى و
مانشىت دەقەكى بەراھىيە، كو ئاماژەيى
يان رادگەھىنىت يان تەوسىيە دكەت، كا دى
چ ھىت⁽⁵²⁾.

ب دىتتا (ئەلبرت ل. ھستى) مانشىت يان
ناڤونىشانى باش، ب ھندەك ئەركان رادىبەت،
گرنگىزىن ئەركىن ئەوى ئەڤىن ل خوارىنە:

ئەوى ھزرى بدەت، ئەوا وتار ل سەر ھاتىيە دانان 1- سەرنجا خواندەقانى رادكىشىت.

و يى بى لەفودەوران بىت و ب ئەوان دەربىرەن 2- ھارىكارىيا خواندەقانى دكەت، بۆ زانىنا
ناڤەرۆكا بابەتى.

3- ھارىكارىيى دكەت بۆ دەستىشانكرنا شىوازي
رۆژنامە و گوڤارى.

4- ھزر يان مادەيى رۆژنامە و گوڤارى
كورت دكەت⁽⁵³⁾.

ل دومامىكى پىدڤىيە ئاماژەيى ب ئەوى چەندى
ژى بدەين، كو قەكۆلەران ھندەك مەرج
دەستىشانكرىنە، كو پىدڤىيە د مانشىت و
ناڤونىشانىدا ھەبن، داکو يى سەرکەڤتى بىت، ئەو
مەرج ژى ئەڤىن ل خوارىنە:

ناڤونىشانى سەرەكىيى رۆژنامە و گوڤارانە، كو
زۆربەيا جاران رستەيەكا كورتە و پىتىن ئەوى د
مەزىن⁽⁵⁰⁾.

ژبەر كورتىيا مانشىتى، نقىسەرىن رۆژنامە و
گوڤاران ھەولددەن، پترىن واتايى د كىمترىن
پەيقاندا بكاربەين. ئەڤجا ژ بەر ھندى ھەولا ھندى
دكەن، پەيڤىن ورووژىنەر و جەختكرى د ناڤ ئەوى
رستەيا كورتدا بكاربەين، بۆ ھندى داکو ئەو
مانشىت بشىت كاكلا بابەتى و رويدان و ھەوالى
بگەھىنىت، ھەروەسا دا بشىت سەرنجا خواندەقانى
رەبكىشىت. گەلەكجاران ھەر پىخەمەت
ورووژاندن و جەختكرى د مانشىتىدا پاش و
پىشكرن د پەيقاندا دەيتە كرن.

مانشىتى رۆژنامەقانى مەترسىيا خۆ ھەيە، و
باشترە يى سەرنجراكيىش بىت و بشىت ئاماژەيى ب

ئەوى ھزرى بدەت، ئەوا وتار ل سەر ھاتىيە دانان 1- سەرنجا خواندەقانى رادكىشىت.
و يى بى لەفودەوران بىت و ب ئەوان دەربىرەن 2- ھارىكارىيا خواندەقانى دكەت، بۆ زانىنا
دەستىپىكەت، كو ھىدى ھىدى بشىن پۆشىنى ل
سەر ھزرى راکەت و دڤىت گرنگى پى بەيتە دان
و بشىت ھزرا گشتى وىنەبەت، ھەروەسا يى
پرپىت ژ دەربىرىنى و يى دەولەمەند بىت ب
رەگەزى سەرنجراكيىشان و خۆشكرنى و يى
گونجاي بىت بۆ بارودوڤى بابەتى وتارى و ب
ئەڤى چەندى نقىسەر دشىت گرنگىپىدانا
خواندەقانى رەبكىشىت و ھەر ژ پىشكا ئىكىڤە ب
گرنگىيا وتارى رازىبەت، ھەروەسا بۆ گوتنى يى
سڤك بىت و يى پەسەند بىت ل دەڤ چىژا گشتى و

کەرەستین جەختکری). ل خواری دى ھەولەدەین ئەشان ھەر دوو جووان، د مانشیتین ئەوی ژمارەیا دیارکریدا ژ رۆژنامەیا(وار) بەحسبکەین، ب ئەفی رەنگی ل خواری دیارکری:

2-3-1-واتایا بابەتیا ب ریکا کەرەستین پاش و پیشکری:

- ئەفرۆ ئاکری پیدفی ب سەرکەشتنیه(رۆژناما وار، ژ(1076)، سیشەمب 15 ی نیسان 2014).

د ئەفی مانشیتى ل سەریدا، نقيسەری ھەفالکاری دەمی(ئەفرۆ) ھینایە پیشیا بکەری و کریه تۆپیک و جەخت لیكریه، ئەفەژی ژبەر ھندیە، داکو پتر بشیت سەرەنجا خواندەفانی بۆ ئەوی پەیفی رابکیشیت، ب ریکا وروواژاندنا دەمی، کو ھینایە پیش، ئەوژی ھەفالکاری (ئەفرۆ)یە. ئەگەر نە، ل دویف ریزمانا کوردی دفا ئەو مانشیتە ب ئەفی رەنگی ھاتبا ریزکرن:(ئاکری ئەفرۆ پیدفی ب سەرکەشتنیه)، چونکی ئەف ریزبوونە، پتر ئاسایی ترە ژ ئەوا د مانشیتیدا ھاتی.

- فی جاری قوتابیین پەیمانگەھا ئاوات دى گرئژن(رۆژناما وار، ژ(1076)، سیشەمب 15 ی نیسان 2014).

د ئەفی مانشیتیدا، نقيسەر ھاتیە پاش و پیشکرن د کەرەستەیاندا کریه و ھەفالکاری دەمی(ئەفی جاری) ھینایە پیش بکەری و کریه تۆپیک و پەیفەکا ورووژینەر، ئەفەژی ب ئارمانجا ھندیە، داکو پتر بشیت سەرەنجا خواندەفانی رابکیشیت و ئەفەژی ئەوی چەندى دگەھینیت،

1- رەگەزی خوشکرنى: پیدفیه د ماشیتیدا ورووژاندن ھەبیت، کو ئەفە گرنگترین رەگەزە کو ب سەرەنجاکیشانا خواندەفانی رادبیت.

2- پیدفیه مانشیت یی بابەتی بیت و ژ گرنگترین کۆژیی بابەتیفە بەیتە ئارستەکرن.

3- پیدفیه د مانشیتیدا تەریز ل سەر کاکلا بابەتی ھەبیت.

4- پیدفیه مانشیت یی زەقکری(بارز) بیت ژ لایى گرنگترین ھزرا د بابەتیدا ھەى.

5- پیدفیه پەیف تیدا د نوی بن و بشین ھزری بفعەگوھیزن.

6- پیدفیه ب شیوازەکی ئاسان بیت و گەلەک یی روھن و ئاشکەرا بیت (54).

2-3- واتایا بابەتی د مانشیتین رۆژنامەیا (وار)، ژ(1076)دا:

ھەر وەکو بەری نوکە مە دیارکری، واتایا بابەتی چەند جوړەك ھەنە، ئەوژی ئەفەنە:(واتایا بابەتیا ب ریکا ریزکرن پیکھینان) و (واتایا بابەتیا ب ریکا ھیزا ب مەبەست)ە، بەلى ژبەرکو فەكولینا مە یا تایبەتە ب مانشیتین رۆژنامەیا (وار)، ژ(1076)فە، ژ بەرھەندى، جوړى دووى ناھیتە بەحسکرن، چونکی ھیزا ب مەبەست ب تنى د ناخفتنیدا دەرەكەفیت و د نقيسینیدا(مانشیتیدا) نینە.

واتایا بابەتیا ب ریکا ریزکرن پیکھینان، ب دوو رەنگان ب دەستفە دەیت، ئەوژی ئەفەنە:(پاش و پیشکرن کەرەستەیان) و (بکارھینانا پەیف و

کو ئەو ژێرگرنە ل دەو ئەوی گرنگەر، ئەگەر نە،
ئاسایوونا رستی دڤیا ب ئەفی رەنگی بیت:)
قوتابین پەیمانگەها ئاوات فی جاری دی گرنژن).
- ترس هەیه قەیرانا ئوکرانیا شەرەکی جیهانی
هلبیخیت (رۆژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی
نیسان 2014).

ورووژینەر، ئەفەژی ژبەر هندیە، کو ئەوی ئەو
ژێرگرنە پێخۆشەر، کو بشیت پتر سەرنجا
خواندەفانی بۆ ترسی رابکێشیت، چونکی ب ئەفی
ژێرگرنی: (قەیرانا ئوکرانیا ترس هەیه، شەرەکی
جیهانی هلبیخیت). ئاسایتربوو، ل دویف رۆژمانا
کوردی ئەو مانشیتە هاتبا نڤیسین.
- بۆ راگەهاندنا کۆنفدرالیەتی نەها رەوش ژ هەر
وەختەکی دی گونجایترە (رۆژناما وار، ژ (1076)،
سێشەمب 15 ی نیسان 2014).

د ئەفی مانشیت ل سەریدا، نڤیسەری ب
مەبەستا هندی داکو بشیت هەستا جەماوەری
بورووژینیت و کاریگەریی ل بکەت، جەخت ل
سەر بەرکاری نەراستەوخۆ (بۆ راگەهاندنا
کۆنفدرالیەتی) کرێ و هینایە پێشیا رستەیی،
چونکی ب باوەرا ئەوی ئەو ژێرگرنە گونجایترە ژ
ژێرگرنین دی، ئەگەر نە، دڤیا ئەوی ب ئەفی
رەنگی ئەو مانشیت نڤیسیا: رەوشا نەها بۆ
راگەهاندنا کۆنفدرالیەتی ژ هەر وەختەکی دی
گونجایترە).

د ئەفی مانشیت ل سەریدا، نڤیسەری گرییا
کاری (ترس هەیه)، کو پێکەتییە ژ: (بەرکار+کار)
هینایە پێش گرییا نافی (قەیرانا ئوکرانیا) و
جەخت لێکرێ و کرێ کەرەستی تەوەر و

هەموو رۆژین پێنج شەمبی و ئەینی دی تلفریکا
بابلۆ د خزمەتا هەویدا بیت (رۆژناما وار، ژ (1076)،
سێشەمب 15 ی نیسان 2014).

د ئەفی مانشیت ل سەریدا نڤیسەری گرییا
هەفالکاری دەمی، هینایە پێش بکەری رستەیی،
ئەوژی ژبەر هندیە داکو کاریگەریا ریکلاما ئەوی
بەهێتر بیت ل سەر خواندەفانی، ئەوژی ژبەر
هندیە، کو خەلکی دەلیفە ل ئەوان رۆژان هەیه،
سەرەدانا تلفریکا بابلۆ بکەن، چونکی وەکو ئەم
دزانین، رۆژا پێنجشەمبی نیف دەوامە و رۆژا
ئەینی پشویا فەرمییە، ئەگەر ئەو ئارمانجە نەبیت،
نڤیسەر دا ب ئەفی رەنگی مانشیت خۆ نڤیسیت:
تلفریکا بابلۆ هەموو رۆژین پێنج شەمبی و ئەینی
دی د خزمەتا هەویدا بیت)، کو ئەو قەلبە ژ لای
رۆژمانا کوردیفە ئاسایترە ژ ئەوی د مانشیت
ریکلامیدا هاتی.

سوبە رۆژا ژینگەهی دی هیتە ساخکرن (رۆژناما
وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی نیسان 2014).

نڤیسەری د ئەفی مانشیت ل سەریدا هەفالکاری
دەمی (سوبە) کرێ تۆپیک و هینایە دەستپیکا
رستەیی و زیدەتر جەخت لێکرێ، ئەفەژی بۆ

ئەركى نەدىيارى ھەى، كو(دروستكرن)ە، كرىە تۆپىك بۆ رستەبى.

ئاكرى: 3 مىلىار دىنار بۆ پروژەبىن خزمەتكارى(پروژناما وار، ژ(1076)، سىشەمب 15ى نىسان 2014).

د ئەقى مانشىتى ل سەرىدا، نقىسەرى زبەدەتر جەخت ل سەر ھەفالىكارى جەى (ئاكرى) كرىە و كرىە تۆپىكى رستەبى و ئەقەزى ژ بەر ھندىيە داکو پتر بشىت سەرنجا خواندەفانى بۆ ھندى رابكىشىت، كو ئاكرى نەھاتىيە ب پشتگوھقە ھافىن، بەلكو ئەق كۆزىمى پارەى بۆ ھاتىيە تەرخانكرن، ئەگەر نە، ئاسايىا ئەوى مانشىتى، ل دوىف قالبى دروستى رىزمانى، دقبا ب ئەقى رەنگى با: (3 مىلىار دىنار بۆ پروژەبىن خزمەتكارى ل ئاكرى ھاتنە تەرخانكرن).

ل بەردەرەش برپارە نوونەرەتيا سەندىكا ئەندازياران بەيتە قەكرن(پروژناما وار، ژ(1076)، سىشەمب 15ى نىسان 2014).

نقىسەر د ئەقى مانشىتىدا وەكو مانشىتىن بەرى ئەوى، پاش و پىشكرن ب مەبەستا ورووژاندن و كارىگەرى و پىخوشبونى د ئەوى مانشىتىدا ئەنجامدايە، ئەوژى رابوويە ھەفالىكارى جەى(ل بەردەرەش) ھىنايە بەرى بكەرى رستەبى و كرىە تۆپىك بۆ رستەبى، ئەگەر نە، بۆ ئەوى مانشىتى ل دوىف رىزمانا كوردى ئەق قالبە ئاسايتە: (برپارە، نوونەرەتيا سەندىكا ئەندازياران ل بەردەرەش بەيتە قەكرن).

ھندىيە داکو پتر بشىت خواندەفانى رابكىشىت، كو سوبە ھەوا پاقرى كرنا ژىنگەھىيە، ئەقەزى ئەوى چەندى دگەھىنىت، كو نقىسەر ب ئەقى قالبى، دى زبەدەتر شىت خواندەفانى رابكىشىت، ئەگەر نە، ئەق قالبى رىزمانا كوردى ئاسايتە: (پروژا ژىنگەھى سوبە دى ھىتە ساخكرن).

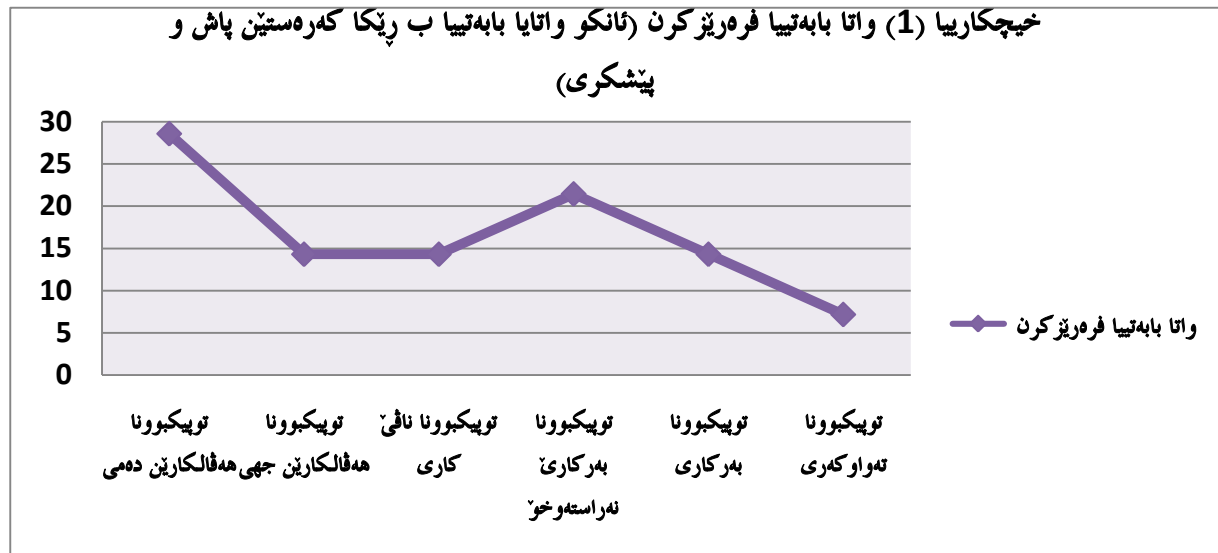
چاندنا مەزىي ھەستىان بۆ ھندەك زارپويان(پروژناما وار، ژ(1076)، سىشەمب 15ى نىسان 2014).

د ئەقى نموونەيا ل سەرىدا نقىسەرى ئەق قالبى رىزمانا كوردى ب پەسەنتر دانايە، كو پتر بشىت خواندەفانى رابكىشىت، ئەگەر نە ب دروستاھى و ئاسايتە ئەو، ئەو مانشىت ب ئەقى رەنگى بىت:(مەزىي ھەستىان بۆ ھندەك زارپويان ھاتە چاندن)، كەواتە نقىسەرى نافى كارى، ئەوى ئەركى نەدىيارى ھەى، كو(چاندن)ە، كرىە تۆپىك بۆ رستەبى.

دروستكرنا ئافاھىيەكى بۆ رىقەبەرىيا پۆلىسىن ئاكرى(پروژناما وار، ژ(1076)، سىشەمب 15ى نىسان 2014).

ئەق مانشىتى ل سەرى وەكو مانشىتى ل بەرى خۆ، نقىسەرى ئەو قالب ب پەسەندتر دىتبيە، لەوا ئەو قالبى رىزمانى ھەلىژارتىيە، ئەگەر نە، رىزمانى و ئاسايتە ئەو، ئەو مانشىت ب ئەقى شىوہى بىت:(ئافاھىيەك بۆ رىقەبەرىيا پۆلىسىن ئاكرى ھاتە دروستكرن). كەواتە نقىسەرى نافى كارى، ئەوى

- ئەنفال تراژیدییا هەر و هەرا کوردان (رۆژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی نیسان 2014)
- د ئەڤی مانشیتێ ل سەریدا، نڤیسەری پەیفایا (ئەنفال)، کو تەواکەرە، هینایە پێشیا رستەیی و کریه پەیفە کا جەختکری، ئەڤەژی بۆ هندییه داکو پتر بشیت کاربگەریی ل گوهداری بگەت، چونکی ئەڤ پەیفە یا ورووژینەر و کاربگەرە، ئەگەر نه، نڤیسەر دا ئەڤی قالبی ئاسایی تری رۆژمانی بکارهینیت، ئەوژی: (تراژیدییا هەر و هەرا کوردان ئەنفاله).
- ئەیۆب دێرەشی: ژبەر وینەیین کاندیدان، نزام پۆستەرین بەرهەمی خو دی ل کیدری هەلاویسم؟! (رۆژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی نیسان 2014).؟؟؟
- د ئەڤی نمونەیا ل سەریدا، نڤیسەری، بەرکاری نەراستەوخۆ (ژبەر وینەیین کاندیدان)، هینایە پێش لارستەیا (Ø نزام)، نڤیسەری ئەڤ قالبی رۆژمانی هەلبژارتییە، بۆ هندی داکو زیدەتر خواندەڤانی رابکێشت، چونکی قالبی دروستی رۆژمانی ب ئەڤی شیوەیه: ئەز نزام ئەز دی پۆستەرین بەرهەمی خو ژبەر وینەیین کاندیدان ل کیدری هەلاویسم؟! – کەریم ناجی: ئەوا ئەز شیایم بکەم راهینەری ئیرانی نەشیا بکەت.
- د ئەڤی مانشیتێ ل سەریدا، نڤیسەری جەخت ل سەر بەرکاری کریه – (ئەواکول گەل کاری (بکەم) لارستەیه و دبیتە بەرکاری رستەیا (ئەز شیایم) – و کریه تۆپیک بۆ رستەیی، ئەڤەژی ژبەر هندییه، کو ئەوی ئەڤ رۆژکره پێخۆشترە، ئەگەر نه، ئەڤ مانشیتە ب ئەڤی رەنگی ئاسایترە: (ئەز شیایم ئەوی بکەم یا راهینەری ئیرانی نەشیا بکەت).
- دگەل هێلا "بی سنوور" بی بەرامبەر پەیوەندیان بکە (رۆژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی نیسان 2014).
- د ئەڤی مانشیتێ ل سەریدا پێخەمەت جەختکرن و پەیدا کرنا کارتیکرە کا زیدەتر و ورووژاندنی نڤیسەر رابوو، بەرکاری نەراستەوخۆ (دگەل هێلا بیسنوور) هینایە پێش بەرکاری (پەیوەندیان) و هەڤالکاری چەواپی (بی بەرامبەر)، ئەگەر نه، ب ئەڤی رەنگی ئاسایترە: (پەیوەندیان بی بەرامبەر دگەل هێلا بی سنوور بکە).
- ل دوامهیا ئەڤان مانشیتان بۆ مە دیاربوو، کو واتایا بابەتییا فرەرۆژکر (ئانکو واتایا بابەتییا ب ریکا کەرەستین پاش و پێشکری) د (14) مانشیتین رۆژنامەیا وارا ژمارە (1076) دا هەیه، ب ئەڤی رەنگی ل خواری دیارکری:
- 1- تۆپیکبوونا هەڤالکاری دەمی: (4) ن.
 - 2- تۆپیکبوونا هەڤالکاری جەمی: (2) نه.
 - 3- تۆپیکبوونا ناڤی کاری: (2) نه.
 - 4- تۆپیکبوونا بەرکاری نەراستەوخۆ: (3) نه.
 - 5- تۆپیکبوونا بەرکاری: (2) نه.
 - 6- تۆپیکبوونا تەواوکەری: (1) ه.
- بۆ زانینا رۆژەیا سەدییا تۆپیکبوونا ئەڤان کەرەستان، بنێرە ئەڤی خێچکاریا ل خواری:

— مامۆستایەکی پارێزگەهی چوار فیڕخوایین لال ب ناخستن ئیخستن (رۆژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی نیشان 2014).

د ئەڤی مانشیی ل سەریدا، پەیفە (فیڕخواز)، کو دیارخراوە، جارەکی ب رێکا هەڤاڵناڤی دیارخەر (لال)، بوویە پەیفە کا جەختکری و د هەمان دەمدا جارەکا دی ژمارا (چوار) جەختکرن ل سەر هەمان دیارخراوی کو (فیڕخواز) هەکرێ.

— بو راکەهاندنا کۆنفیدرالیی نەها رەوش ژ هەر وەختەکی دی گونجایترە (رۆژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی نیشان 2014).

د مانشیی ل سەریدا، فۆرمی (هەر) و هەڤاڵناڤی (دی) جەختکرن، ل سەر دیارخراوی)

2-3-2- وانا بابەتیا ب رێکا پەیفە و کەرەستین جەختکری ب دەستفە دەیت: د فیڕیزیدا پەیفە و کەرەستین جەختکری دبنە تۆپیک، چونکی مەرج نینە تۆپیکبوون ب تنی ب رێکا کەرەستی پاش و پێشکری بیت، بەلکو ئەو پەیفین هیژدار و جەختکری ژ دبنە تۆپیک.

— سەعدی پیرە: پارتی ماف نینە کادرین ئیکەتی بۆ ئالیی خۆ بکیشیت (رۆژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی نیشان 2014).

د ئەڤی نمونەیا ل سەریدا جەهناڤی خۆیی (خۆ)، جەختکرن ل سەر پەیفە بەری خۆ کرێ، ئەوژی پەیفە (ئالی) یه.

- وەخت) کەریە. هەروەسا پێشگری (را) جەختکرن
ل سەر پەیفقا (گەهاندن) کەریە.
- هەموو روژین پێنج شەمبی و ئەینی دی تەفریکا
بابلو د خزمەتا هەوێدا بیت (روژناما وار، ژ (1076)،
سێشەمب 15 ی نیسان 2014).
- د ئەفی مانشیی ل سەریدا، پەیفقا (هەموو)
جەختکرن ل سەر گرییا (روژین پێنج شەمبی و
ئەینی) یی کەریە.
- کوردین باکور داخووا سامانی دەقەرین خو
دکەن.
- د ئەفی مانشیی ل سەریدا جەنفاقی خویی
جەختکرن ل سەر گرییا نافی ئەوا ل بەری ئەوی
جەنفاقی هاتی، کو ئەوژی (سامانی دەقەران...) ه
کەریە.
- ترس هەیه قەیرانا ئوکرنیا شەرەکی جیەانی
هەلیبخت (روژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی
نیسان 2014).
- د ئەفی مانشیی ل سەریدا، پێشگری (هل)
جەختکرن ل سەر کاری رستەیی (بخت) کەریە و د
ئەنجامدا کەریە پەیفقا جەختکری.
- یە کگرتوو خو د وان وەزارەتان دا نابینیت
ئەوین پارتی بو دەستیشانکرن (روژناما وار،
ژ (1076)، سێشەمب 15 ی نیسان 2014).
- د ئەفی مانشیی ل سەریدا جەنفاقی خویی (خو)
هاتیە بکارهینان و جەختکرن ل سەر پەیفقا بەری
خو کەریە، ئەوژی پەیفقا (یە کگرتوو) یە.
- پۆلیتەکنیکا دهوك بیرەوهرییا ئەنفالی بلند
راگرت (روژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی
نیسان 2014).
- د ئەفی مانشیی ل سەریدا جەختکرن ل سەر
کاری (گرت) ب ریکا پێشگری (را) هاتیە کرن
و گرنگیدان ب ئەوی پەیفقا دایە، چونکی هیزا
سەرەکی دای.
- رۆمانقیس سەقی هروزی قووناغین ژیا نا خو
یا نقیسکاری رۆهنکرن (روژناما وار، ژ (1076)،
سێشەمب 15 ی نیسان 2014).
- جەنفاقی خویی (خو) د نمونەیا ل سەریدا
جەختکرن ل سەر پەیفقا ل بەری خو هاتی کەریە،
ئەوژی پەیفقا (ژیان) ه.
- سەرپەرشتیارەك: پتریا قەكۆلەرین جفاکی د
کاری خو د نەشارەزانە (روژناما وار، ژ (1076)،
سێشەمب 15 ی نیسان 2014).
- ئەف مانشییە وەكو مانشیی ل بەری خو، دیسان
ب ریکا جەنفاقی خویی (خو) جەختکرن ل سەر
پەیفقا بەری ئەوی جەنفاقی هاتیە کرن، ئەوژی
پەیفقا (کار) ه.
- زانکویا دهوكی دووهمین کۆنفرانسی کاری
گیپا (روژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی
نیسان 2014).
- د ئەفی مانشیی ل سەریدا دیارخەری (دووهمین)
جەختکرن ل سەر دیارخراوی (کۆنفرانس) د نا
ئەوی گرییدا کەریە.

- کەریکارین وەلاتین ھەژار 416 ملیار دۆلاران بۆ وەلاتین خوە دەنیرن (پۆژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی نیسان 2014).
- د ئەفی مانشیتێ ل سەریدا ئەڤ جەختکرن ھەنە:
- 1- ھەڤالنافی (ھەژار) جەختکرن ل سەری ديارخراوی (وەلات) کەریە.
- 2- ديارخەری (416) جەختکرن ل سەری ديارخراوی (ملیاری دۆلار) کەریە.
- 3- جەننافی خویی (خوە) جەختکرن ل پەیفای پێش خۆ (وەلات) کەریە.
- ئەبۆب دیرەشی: ژبەر وینەیین کاندیدان، نزام پۆستەرین بەرھەمی خۆ دی ل کیدری ھەلاویسم؟! (پۆژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی نیسان 2014).
- د ئەفی نمونەیا ل سەریدا جەختکرن ب ریکا جەننافی خویی (خۆ) ل سەری پەیفای (بەرھەم) د ئەوی مانشیتیدا ھاتیە کەرن.
- ئاکری: 3 ملیار دینار بۆ پۆژەیین خزمەتکاری (پۆژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی نیسان 2014).
- د نمونەیا ل سەریدا جەختکرن ل سەری ديارخراوی (دینار) ب ریکا ديارخەری ژمارە 3 (ملیاری ھاتیە کەرن.
- وہزارەتا ساخلەمی دگەل (WHO) بەرھەڤیان بۆ ھەر روودانەکا کیمایی دکەت (پۆژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی نیسان 2014).
- د ئەفی مانشیتێ ل سەریدا جەختکرن ل سەری پەیفای (روودان) ب ریکا ئەڤان ھەر دوو ديارخەری ل خوارێ ھاتیە کەرن:
- 1- ديارخەری (ھەر) ژ رەخی خۆڤە جەختکرن ل سەری پەیفای (روودان) کەریە.
- 2- ديارخەری (ەک) نەنیاسینی ژێ ژ رەخی خۆڤە جەختکرن ل سەری ھەمان پەیفای کەریە.
- ئەندامین پینج ریکخراوین NGO ل بیرەوہریا ئەنڤالان گوشتی ناخۆن (پۆژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی نیسان 2014).
- د ئەفی مانشیتێ ل سەریدا ژمارەیا (پینج) کو ديارخەرە جەختکرن ل سەری یارخراوی (ریکخراو) کەریە.
- خولەکا چار مەھی بۆ دەرچوویی کولێژا (المفتوحە) (پۆژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی نیسان 2014).
- د ئەفی نمونەیا ل سەریدا جەختکرن ل سەری ديارخراوی (مەھ) ھاتیە کەرن، ئەوژی ب ریکا ديارخەری (چار)، کو ژمارەیا د مانشیتێ ل سەریدا. ھەر وەسا مۆرفیما نەنیاسینی جەخت ل سەری پەیفای (خول) کەریە.
- شاشیین پۆپاگەندەیا ھەلبژارتنی (پۆژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی نیسان 2014).
- ھەلبژارتن.. شیواز و نافەرۆک (پۆژناما وار، ژ (1076)، سێشەمب 15 ی نیسان 2014).

- بانگەشەیا هەلبژارتنان ل دەزگەهێن میری!
(رۆژناما وار، ژ(1076)، سێشەمب 15ی نیسان 2014).
- هەلبژارتن وەك پێرابوونەكا سیاسی(رۆژناما وار، ژ(1076)، سێشەمب 15ی نیسان 2014).
- د ئەفان هەر چار مانشتین ل سەریدا جەختکرن
ل سەر پەیفە (بژارتن) هاتییه کەرن، ب رێکا ئەوی
پیشگری د گەلدا هاتی، ئەوژی پیشگری(هەل)ە،
کو چارا چاران هاتییه بکارهینان.
- دگەل هێلا "بی سنوور" بی بەرامبەر پەيوەندیان
بکە(رۆژناما وار، ژ(1076)، سێشەمب 15ی
نیسان 2014).
- د ئەفی ماشیتی ل سەریدا جەختکرن ل سەر
دیارخراوی(هیل) ب رێکا هەفالنافی دیارخەر(بی
سنوور) هاتییه کەرن.
- ل دوامهیی ئەفان مانشتان بۆ مە دیاربوو، کو
واتایا بابەتییا ب رێکا پەیف و کەرەستین
جەختکری ب دەستفە دەیت(د 29) مانشتین
رۆژنامەیا وارا ژمارە(1076)دا، ب ئەفی رەنگی ل
خواری دیارکریه:
- 1-جەفنافی خویی: (7)ن.
2-دیارخەری ژمارە: (9)ن.
3-دیارخەری هەفالنافی: (7)ن.
4-فۆرمی (هەر): (2)نە.
5-پیشگری: (10)
6-پەیفە (هەموو): (1)ه.
7-مۆرفیما نەنیاسینی: (2)نە.
- کو رێژەیا سەدییا هەر ئێک ژ ئەوان د ئەفی
خێچکارییا ل خواریدا دیاردییت:

تێبینی:

پێدقییه ئەوی چەندی بیژن، کۆ شەش مانشیت
د نایهرا واتایا بابەتیا پاش و پێشکری و واتایا
بابەتیا خودان پەیف و کەرەستین جەختکریدا
هاوبەشن. ئانکۆ ئەو هەر دوو جۆرین واتایا بابەتی
د ئەوان شەش مانشیتاندا هەیه.
رێژەیا سەدییا هەر جۆرەك ژ جۆرین ئەقی
واتایا بابەتی د ئەوی رۆژنامەیا واردا د ئەقی
خێچکارییدا روهن دبیت:

پێدقییه ل دوماهیکی دیاربکەین، کۆ ژ

سەرجهمی (58) مانشیتان، هژمارا واتایا بابەتی د
ئەوان مانشیتاندا ب ئەقی رەنگی ل خواریه:
1- (19) مانشیتان، واتایا بابەتی تیدا نینه، کۆ رێژەیا
سەدییا ئەوی دبیتە: (31%).
2- واتایا بابەتیا فرەیزکرن (ئانکۆ واتایا بابەتیا ب
رێکا کەرەستین پاش و پێشکری) د چارده (14)
مانشیتاندا هەیه کۆ رێژەیا سەدییا ئەوی
دبیتە: (22%).
3- واتایا بابەتیا ژ پەیف و کەرەستین جەختکری
ب دەستقه دهیت د (29) مانشیتاندا هەبوویه، کۆ
رێژەیا سەدییا ئەوی دبیتە: (47%).

ئەنجام

پشتی قەكۆلینا مە ب دوماهیك هاتی ئەم
گەهشتینە ئەفان خالین ل خواری دیارکری:

1- واتایا بابەتی ب رێژەیا (69%) د مانشیتین
رۆژنامەیا وارا ژمارە (1067) دا هەیه و پێخەمەت
ورووژاندن و جەختکرن و پێخۆشبوون و
پەیدا کرنا کارتیکرنا زیدەتر هاتینە بکارهینان.

2- نموونەیا رۆژنامەیا نافەریدا، رێژەیا واتایا
بابەتییا ب رێکا کەرەستین پاش و پێشکری ب
دەستفە هاتی، کیمترە ژ واتایا بابەتییا ب رێکا
پەیفین جەختکری ب دەستفە هاتی، کو رێژەیا
ئەوان ژ ب ئەفی رەنگی ل خوارییه:

أ- رێژەیا واتایا بابەتییا فرەرێزکرن (واتە خودان پاش
و پێشکرن بیت) (22%).

ب- رێژەیا واتایا بابەتییا جەختکریا ب رێکا
پەیفان ب دەستفە هاتی، (47%).

3- د واتایا بابەتییا پاش و پێشکریدا د ئەوی
رۆژنامەیا دیارکریدا، هەفالكاری دەمی ژ هەمی
کەرەستین دی پتر جۆلە بۆ پێشییی کریه و بوویه
تۆپیک، کو ب رێژەیا (30%) یه و تەواوکەر ژ
هەمی

کەرەستین دی کیمتر جۆلە کریه و بوویه تۆپیک،
کو ب رێژەیا (5%) یه.

4- د واتایا بابەتییا ب ریکا کەرەستە و پەیفین
جەختکریدا، کەرەستی پێشگر ژ هەمی کەرەستین
رۆلی جەختکرنی دگێرن پتر هاتییه بکارهینان، کو
ب رێژەیا (26%) بەلی پەیفارادە (هەموو) ژ هەمی
کەرەستین دی ئەوین رۆلی جەختکرنی دیتین کیمتر
هاتییه بکارهینان، کو رێژەیا ئەوی (2%).

پەراویز

- (1) (Al-Sulaimaan, 2010, 73).
- (2) (Al-Sulaimaan, 2010, 73).
- (3) (Leech, 1974, 22-23).
- (4) (لیتش، 2012، 43-44).

- (5) (مەمەد مەعروف فەتاح، 2011، 165).
- (6) (لەیتش، 2012، 45).
- (7) (لەیتش، 2012، 44).
- (8) واتا یا چەمکی - the interpreted meaning : واتا ناخفتنکەرە د مەشکی گۆهدار یدا، ل دە مێ گو هدار پەيامی وەردگرت و جوداھیی ئەفی واتایی ژ واتایا مەبەستدار - intended meaning ئەو، کو واتایا مەبەستدار بریتییە ژ ئەوی واتا یا د مەشکی ناخفتنکەریدا دزفريت، ل دەمی پەياما خو دادریژیت (لەیتش، 2012، 64).
- (9) (أحمد مختار عمر، 2006، 41).
- (10) تۆپیک (لووتکە کرن): بریتییە ژ ئەوی پەیفی (زانباریی) ئەوا پتر گرنگی ھەبە یان ژ ھەمی پەیفین دی د ناؤر سەبەبە زە قتر و وروژنەر و بارزترە (صلاح حسنین، 2010، 198).
- (11) (Saleem.H.I, 2013, 5).
- (12) (کاروان عومەر قادر، 2008، 123).
- (13) (Saleem.H.I, 2013, 5).
- (14) (Saleem.H.I, 2013, 6).
- (15) (مەمەد مەعروف فەتاح، 2009-2010).
- (16) (مجید ماشطە، 2009، 116).
- (17) (Chafe. W. L, 1976, 30).
- (18) (Brown. G & Yule. G, 1983, 125-126).
- (19) (لەیتش، 2013، 45).
- (20) (Saleem.H.I, 2013, 5).
- (21) (صلاح حسنین، 2010، 193).
- (22) (مەمەد مەعروف فەتاح، 2010، 346).
- (23) (ساجیدە عەبدوللا فەرھادی، 2008، 104).
- (24) (مەمەد مەعروف فەتاح، 2010، 346).
- (25) (کاروان عومەر قادر، 2008، 123).
- (26) (Chafe. W. L, 1976, 30).
- (27) (Brown. G & Yule. G, 1983, 125-126).
- (28) (لەیتش، 2013، 44-45).
- (29) (Saleem.H.I, 2013, 5).
- (30) (صلاح حسنین، 2010، 193).
- (31) (کاروان عومەر قادر، 2008، 126).
- (32) (لەیتش، 2012، 162).
- (33) (لەیتش، 2012، 164).
- (34) (عەبدولواھید موشیر دزەبی، 2011، 127).
- (35) (شلیژ رەسوول مەمەد، 2010، 31).
- (36) (کاروان عومەر قادر، 2008، 145-147).
- (37) (کاروان عومەر قادر، 2008، 144).
- (38) (کاروان عومەر قادر، 2008، 144).
- (39) (شلیژ رەسوول مەمەد، 2010، 30).
- (40) (شلیژ رەسوول مەمەد، 2010، 30).
- (41) (شلیژ رەسوول مەمەد، 2010، 32).
- (42) (شلیژ رەسوول مەمەد، 2010، 32).
- (43) (ھێرا بەرامبەری، ئەو ھێرە ئەوا ناخفتن کەر د ناؤر سینووری رستەبیدا ددانیتە سەر ئەوی پەیفە ئەوی دقیت، ئەوژی ل دە مێ دقیت جەختی ل واتایە کێ بەکت یان رەتیکەت (محمد علی الخولی، 1990، 167).
- (44) (شلیژ رەسوول مەمەد، 2010، 32).
- (45) (سەگفان ئیبراھیم محو، 2012، 51-52).
- (46) (Fatah.M.M, 1997, 246).
- (47) (سەگفان ئیبراھیم محو، 2012، 52).
- (48) (سەگفان ئیبراھیم محو، 2012، 56).
- (49) (چاڤیکەڤتن ل گەل بائیزی عەمەری، 2014/5/20).
- (50) (ھەڤال ئەبو بەکر، 2007، 180).
- (51) (ھاوژین عمر، 2014، 127-128).
- (52) (ھاوژین عمر، 2014، 125).
- (53) (ھاوژین عمر، 2014، 129-130).
- (54) (ھاوژین عمر، 2014، 128).

ژێدەر

أ- ب زمانی کوردی:

- ئەمل جندی فەتاح، فەرەقاندنا مژداریی ب ریکا کەرەستین نەکەرتی، ناما ماستەری، فاکولتیا زانستین مەروفاوەتی، زانکویا زاخۆ، 2013.
- بائیزی عەمەری، چاڤیکەڤتن ل سەر ریزبوونا پیکەتین رستەیی، ل فاکولتیا زانستین مەروفاوەتی، دەوک، 2014/4/20.
- ساجیدە عەبدوللا فەرھادی، رستە و پاش رستە، تیروانینیکی ئەرکی، چاپی یەکەم، بلاوکراوەی ئاراس، ھەولێر، 2008.
- سگفان ئیبراھیم محو، جەگۆھۆرینا پیکەتین رستی د ناخفتنا باژیری دەوکیدا، ناما ماستەری، کولێژا ئادابی، زانکویا دەوک، 2012.

- شلیڤر ڕەسوول محەمەد، شێوازی جەختکردن لە زمانی کوردیدا، گوڤاری ئەکادیمیای کوردی، ژ(15)، هەولێر، 2010.
- عبدولواحید موشیر دزەیی، واتاسازی وشە و ڕستە، چاپی دووهم، چاپخانەی مارڤین، هەولێر، 2011.
- کاروان عومەر قادر، ڕستەیی باسەند لە زمانی کوردیدا، چاپی یەكەم، چاپخانەی تیشک، سلێمانی، 2008.
- محەمەد مەعروف فەتاح، ڕێبازەکانی سینتاکس، محازەرەتین خواندنا بلەند(دکتورا)، کۆلیژا پەرەوێرە، زانکۆی سوێران، 2009 - 2010.
- محەمەد مەعروف فەتاح، لێکۆڵینەوە زمانەوانییەکان، چاپی یەكەم، دەزگای توێژینەوە و پلۆگەرەوێ مۆکریانی، هەولێر، 2010.
- محەمەد مەعروف فەتاح، زمانەوانی، چاپی سێهەم، چاپخانەی حاجی هاشم، هەولێر، لە پلۆگەرەوێ مۆکریانی ئەکادیمیای کوردی، 2011.
- هەڤال ئەبو بەکر، جەشە ئەدەبی و ڕۆژنامە نووسییەکان و ڕەنگدانەویان لە (ژیان و ژین) (1950-1932))، چاپخانەی شقان، سلێمانی، لە پلۆگەرەوێ مۆکریانی بێکەیی ژین، 2007.
- ب- ب زمانی عەرەبی:**
- أحمد مختار عمر، علم الدلالة، الطبعة السادسة، عالم الكتب، القاهرة، 2006.
- صلاح حسنين، المدخل الى علم الدلالة و علاقته بعلم الانثربولوجيا، علم النفس، الفلسفة، دار الكتاب الحديث، القاهرة، 2010.
- ليتش، اللغة الحديثة المعاصرة، علم الدلالة، ترجمة: أحمد طاهر حافظ، الطبعة الاولى، الناشر دار الوفاء لدنيا الطباعة و النشر، الاسكندرية، 2012.
- مجيد الماشطة، من علم المعاني الى علم الدلالة، مركز الانماء الحضاري، دمشق، 2009.
- محمد علي الخولي، الاصوات اللغوية، دار الفلاح للنشر و التوزيع، عمان، 1990.
- هاويزن عمر، المقالة الصحفية، اتجاهات بناء و لغة، الطبعة الاولى، الناشر: دار المنهل اللبناني، بيروت، 2014.
- ج ب زمانی ئینگلیزی:**
- Al-Sulaimaan.M.M, Semantics and Pragmatics, first edition, Maktab Al-Ula, Mosul, 2010.□
- Brown. G & Yule. G, Discours Analysis, Campridg, Cambridge University Press, 1983.□
- Chafe. W.I, Givenness Contrativeness, Definiteness, Subjects, Topics and Point s of View, in: li ch. N. (Ed) Subject and Topic, New York: Academic Press, 1976.
- Prosal.I, seven types of meaning in semantics, 2009. http: universe of English. blpgspot.com.□
- Leech.G, Semantics, London, Longman, 1974.□
- Maruf.F.M, A Generative Grammar of Kurdish, D.Thesis, university of Amsterdam, 1997.
- Saleem.H.I, Information Stracture in English and Kurdish written texts: a contrastive study, a thesis of master, Faculty of Humanities, School of Arts , university□ of Duhok, 2013.
- ئەو ڕۆژنامەتین ئموونە ژێ ھايتنه وەرگرتن:**
- وار، ژ(1076)، سێشەمب 15 یسان 2014.

الخلاصة

تتناول البحث الموسوم ((المعنى الموضوعي في عناوين الصحفية، جريدة (وار) نموذجاً) في المعنى الموضوعي من ناحية ما يطرأ في تقديم وتأخير كلمات في العناوين من جهة و استخدام كلمات توكيدية من جهة أخرى، من أجل إثارة و تأكيد على المعلومة وأحداث تأثير أكثر على القاريء و ذلك وفق المنهج الوصفي التحليلي. يتألف البحث من مقدمة و فصلين، يتناول الفصل الاول (المعنى الموضوعي أنواعيه و وظائفه)، أما الفصل الثاني فيدرس (العناوين الصحفية و المعنى الموضوعي). أما بخصوص النتائج الهامة التي توصل إليها البحث و هي إن نسبة استخدام المعنى الموضوعي ذات التعدد الترتيب و التنظيمي (أي تقديم و

تأخير الكلمات) في العدد المختار من جريدة وار هي أقل من نسبة نوع الثاني في المعنى الموضوعي المرتبط بأستخدام كلمات التوكيدية.

ABSTRACT

The present study deals with the thematic meaning in headlines. It studies the thematic meaning from two points of views. Firstly, it studies the foregrounding and back grounding words in headlines and secondly, using emphatic vocabulary in headlines in order to stimulate the information and to have more effect on the reader according to descriptive and analytical approach. The research consists of an introduction and two chapters. The first chapter deals with types and functions of thematic meaning, while the second one deals with the headlines and thematic meaning. The research revealed that the percentage use of thematic meaning (foregrounding and back grounding) in a selected newspaper named "War "is less than of second type of thematic meaning that use emphatic vocabulary.